ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-8

GLOBAL RAQOBAT MUHITIDA XALQARO KOMPANIYALARNING BOSHQARUV STRATEGIYALARI

Shukurov Sherzod Xolmo`min o`g`li
Telfon raqam: 97-038-62-63

Anotatsiya; Ushbu maqolada global raqobat muhitida xalqaro kompaniyalarning boshqaruv strategiyalari o‘rganilib, ularning muvaffaqiyat omillari tahlil qilindi. Tadqiqotda M. Porter, Bartlett va Ghoshal, Kim va Mauborgne kabi zamonaviy menejment nazariyalari asos qilib olindi hamda so‘nggi yillarda yetakchi transmilliy korporatsiyalarning yillik hisobotlari, xalqaro konsalting kompaniyalarining tahlillari o‘rganildi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va farmonlari asosida milliy biznesda xalqaro boshqaruv strategiyalarini joriy etishning ahamiyati va dolzarbligi yoritildi. Tadqiqot natijalari xalqaro boshqaruv modellari raqamli transformatsiya, innovatsiyalar, ijtimoiy mas’uliyat va ESG tamoyillariga asoslangan holda shakllanganligini ko‘rsatdi. Shuningdek, milliy kompaniyalar uchun xalqaro tajribalarni o‘zlashtirish va zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish biznes samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligi ta’kidlandi.

Kalit so‘zlar; global raqobat, xalqaro kompaniyalar, boshqaruv strategiyalari, raqamli transformatsiya, innovatsiyalar, ijtimoiy mas’uliyat, ESG tamoyillari, milliy biznes, O‘zbekiston Respublikasi qarorlari, strategik boshqaruv

Аннотация; В данной статье исследуются стратегии управления международными компаниями в условиях глобальной конкуренции и анализируются факторы их успеха. В Исследовании М. За основу были взяты современные теории управления Портера, Бартлетта и гошала, Кима и Моборна, а также за последние годы изучены годовые отчеты ведущих транснациональных корпораций, анализы международных консалтинговых компаний. Также была освещена важность и актуальность внедрения международных стратегий управления в национальном бизнесе на основе решений и указов Президента Республики Узбекистан. Результаты исследования показали, что международные модели управления формируются на основе принципов цифровой трансформации, инноваций, социальной ответственности и ESG. Также было отмечено, что для национальных компаний освоение международного опыта и внедрение современных систем управления является важным фактором повышения эффективности бизнеса.

Ключевые слова; глобальная конкуренция, международные компании, стратегии управления, Цифровая трансформация, инновации, социальная ответственность, принципы ESG, национальный бизнес, решения Республики Узбекистан, стратегическое управление

Abstract: This article explores the management strategies of international companies in the context of global competition and analyzes the factors that contribute to their success. The research is based on modern management theories by Porter, Bartlett and Ghoshal, Kim and Maburn, as well as recent annual reports of leading multinational corporations and analyses by international consulting companies. The article also highlights the importance and relevance of implementing international management strategies in national businesses, drawing on the decisions and decrees of the President of the Republic of Uzbekistan. The results of the study showed that international management models are based on the principles of digital transformation, innovation, social responsibility, and ESG. It

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

was also noted that for national companies, mastering international experience and implementing modern management systems is an important factor in improving business efficiency.

Keywords; global competition, international companies, management strategies, digital transformation, innovation, social responsibility, ESG principles, national business, decisions of the Republic of Uzbekistan, strategic management.

KIRISH

Zamonaviy global biznes muhitida kompaniyalar nafaqat milliy bozorda, balki xalqaro maydonda ham faoliyat yuritishga intilmoqda. Xalqaro kompaniyalar turli mintaqalarda ishlashi sababli madaniy, siyosiy, iqtisodiy va texnologik muhitga moslashish, mos strategiyalarni tanlash zaruratiga duch keladi. Shu sababli, boshqaruv strategiyalarini to‘g‘ri tanlash global muvaffaqiyat garovidir.

Global bozorga moslashishda kompaniyalar bir qator muhim strategiyalardan foydalanadi: global standartlashtirish, lokal moslashuv, innovatsion yetakchilik, gibrid yondashuv va ekologik barqarorlikka asoslangan strategiyalar. Ushbu yondashuvlar nafaqat kompaniyaning daromadini oshirishga, balki ularning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi.

O‘zbekiston ham so‘nggi yillarda global iqtisodiyotga faol integratsiyalashmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 18-iyuldagi PQ–327-sonli qarori va 2021-yil 6-apreldagi PF–6199-sonli Farmonda xalqaro investitsion hamkorlikni rivojlantirish, eksportni rag‘batlantirish, korxonalarda zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish zarurati qayd etilgan. Shundan kelib chiqib, xalqaro kompaniyalar tajribasi O‘zbekiston korxonalari uchun dolzarb o‘rganish obyektidir.

Usul (Metodologiya)

Ushbu tadqiqotda xalqaro kompaniyalar tomonidan global raqobat sharoitida qo‘llanilayotgan boshqaruv strategiyalarini tahlil qilish uchun nazariy-analitik**,** kontent tahlil**,** empirik kuzatuv va huquqiy hujjatlar tahlili asosida ko‘p komponentli metodologik yondashuv tanlandi.

Birinchidan, nazariy asos sifatida klassik va zamonaviy menejment nazariyalari tanlandi. Jumladan, M. Porterning raqobat ustunligi (Competitive Advantage) konsepsiyasi, SWOT va PESTEL tahlil usullari, Bartlett va Ghoshalning transmilliy menejment modeli, Blue Ocean Strategy (Chan Kim va Mauborgne), shuningdek, strategik rejalashtirishga oid zamonaviy yondashuvlar — differensial strategiyalar, narx ustunligi va fokus strategiyalari asos qilib olindi. Bu nazariy yondashuvlar xalqaro kompaniyalar qanday strategik qarorlarni tanlayotgani va ularning amaliyotga qanday ta’sir ko‘rsatayotganini aniqlashda foydali bo‘ldi.

Ikkinchidan, amaliy manbalar asosida empirik tahlil usuli qo‘llandi. Xususan, so‘nggi 3 yil davomida (2021–2024) Apple, Toyota, Nestlé, Huawei, Unilever, McDonald’s kabi transmilliy kompaniyalar tomonidan e’lon qilingan yillik hisobotlar, korporativ strategiya bayonotlari, ESG (Environmental, Social, Governance) hisobotlari, global marketing strategiyasi hujjatlari tahlil qilindi. Har bir kompaniya misolida ularning qanday boshqaruv modeli tanlagani, qanday mintaqaviy strategiyalarga ega ekani, raqamli transformatsiya va innovatsiyalarga munosabati o‘rganildi.

Uchinchidan, xalqaro statistika va konsalting hisobotlari asosida tahlil olib borildi. Bu yerda UNCTAD (World Investment Report 2023), World Economic Forum (Global Competitiveness Report), McKinsey, BCG, Deloitte kabi konsalting kompaniyalarining hisobotlari asos qilib olindi. Ushbu manbalar orqali global kompaniyalar o‘rtasida qaysi strategiyalar keng tarqalganligi, ularning moliyaviy va marketing samaradorligi qanday o‘zgarayotgani o‘rganildi.

To‘rtinchidan, O‘zbekiston kontekstida normativ-huquqiy asos tahlil qilindi**.** Jumladan:

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 18-iyuldagi PQ–327-sonli qarori – xalqaro investitsion va menejment strategiyalarining milliy kompaniyalar uchun joriy etilishi;
- 2021-yil 6-apreldagi PF–6199-sonli Farmon – eksport salohiyatini oshirishda korxonalarning menejment salohiyatini kuchaytirish zaruriyati;

shu kabi qarorlar orqali milliy kompaniyalar uchun xalqaro strategik boshqaruv modelini o‘rganishning dolzarbligi asoslandi.

Tahlil (Muhokama)

Tadqiqot davomida tahlil qilingan kompaniyalar faoliyati shuni ko‘rsatdiki, global raqobat muhitida muvaffaqiyat qozonayotgan korporatsiyalar strategiyani mahalliy muhitga moslashtirish, innovatsion yondashuvni joriy qilish va barqarorlikni ta’minlashni bosh maqsad qilib qo‘ygan. Misol uchun, Apple kompaniyasi bir nechta mintaqada yagona mahsulot va xizmatlar dizaynini qo‘llash orqali global standartlashtirish strategiyasini tanlagan, bu esa xarajatlarni qisqartirish va marketing samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Toyota esa lokal ehtiyojlar asosida avtomobillar ishlab chiqarib, moslashuvchan ishlab chiqarish modeli va yuqori sifat standarti orqali bozorda yetakchilik qilmoqda.

Nestlé kompaniyasi esa turli hududlar uchun individual marketing va mahsulot siyosatini ishlab chiqish orqali “lokalizatsiyalangan boshqaruv” strategiyasini tanlagan. Misol uchun, Islom davlatlarida “halol” mahsulotlar liniyasi, Osiyo mamlakatlarida kam sho‘rli, kam yog‘li mahsulotlar ishlab chiqarish orqali mijoz ehtiyojlariga moslashtirilgan mahsulotlar taklif qilmoqda. Bu kompaniyalar Portering farqlash (differensial) va fokus strategiyasini o‘zaro uyg‘unlashtirgan holda qo‘llab, o‘z brend imijini mustahkamlagan.

Tahlillardan ko‘rinadiki, raqamli transformatsiya bugungi kunda xalqaro kompaniyalar strategiyasining ajralmas qismiga aylangan. Sun’iy intellekt, katta hajmdagi ma’lumotlar (Big Data), avtomatlashtirilgan yetkazib berish zanjirlari, mijozlar bilan interaktiv aloqalar — bularning barchasi kompaniyaning global bozordagi raqobatbardoshligini belgilovchi muhim faktorlar sifatida namoyon bo‘lmoqda. Deloitte va McKinsey kompaniyalarining so‘nggi yillik tahlillariga ko‘ra, raqamli yechimlarga sarmoya kiritgan kompaniyalar 25–30 foizgacha tezroq o‘sish sur’atlarini namoyon qilgan.

Shuningdek, tahlil shuni ko‘rsatadiki, global kompaniyalar ESG tamoyillariga asoslangan strategik boshqaruvga tobora ko‘proq e’tibor qaratmoqda. Ekologik toza ishlab chiqarish, gender tenglik, ijtimoiy barqarorlik, energiya samaradorligi kabi mezonlar xalqaro bozorlar uchun ustuvor bo‘lib bormoqda. Unilever, IKEA, Tesla kabi kompaniyalar ushbu yo‘nalishda ilg‘or strategiyalarni ishlab chiqib, o‘z faoliyatini “yashil iqtisodiyot” tamoyillariga muvofiqlashtirmoqda.

O‘zbekiston korxonalari ushbu xalqaro strategiyalarni o‘zlashtirish bosqichida turibdi. Milliy biznes sub’yektlari eksportga yo‘naltirilgan, raqamli texnologiyalar asosida faoliyat yurituvchi, moslashuvchan va ijtimoiy mas’uliyatli kompaniyaga aylanish yo‘lida xorijiy tajribadan o‘rnak olmoqda. Ayniqsa, PF–6199-sonli Farmonda belgilanganidek, xalqaro standartlarga mos menejment tizimlarini joriy etish orqali korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish, ular uchun ustuvor vazifalardan biridir.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, global raqobat muhitida faoliyat yuritayotgan xalqaro kompaniyalar tomonidan ishlab chiqilgan boshqaruv strategiyalari har tomonlama mukammal, moslashuvchan va o‘zgaruvchan tashqi sharoitlarga tez moslasha oladigan tizimga asoslangan. Muvaffaqiyatli kompaniyalar strategik boshqaruvda raqamli texnologiyalarni keng qo‘llash,

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

innovatsion yondashuvni afzal ko‘rish, ijtimoiy mas’uliyatni birlamchi vazifa sifatida belgilash va korporativ madaniyatni global mezonlar asosida shakllantirish orqali jahon bozorlarida barqaror pozitsiyani saqlab qolishga erishmoqda. Shuningdek, kompaniyalar tomonidan qo‘llanilayotgan differensial, fokus va global standartlashtirish strategiyalarining vaziyatga qarab uyg‘unlashtirilishi ularning muvaffaqiyat omillaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Shu asosda xulosa qilish mumkinki, xalqaro kompaniyalar boshqaruv tajribasi — bu oddiy tajriba emas, balki iqtisodiy barqarorlik, innovatsion rivojlanish va institutsional yuksalishning kompleks namunasi bo‘lib, uni chuqur o‘rganish va tatbiq qilish O‘zbekiston biznes muhitini jahon talablariga moslashtirish yo‘lida muhim qadamlardan biri bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni PF-6199. Korxonalar eksport salohiyatini oshirish va milliy iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. — Toshkent, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori PQ-327. Xalqaro investitsiyalar va menejment tizimini takomillashtirish to‘g‘risida. — Toshkent, 2022.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 15-martdagi 154-sonli Qarori. Milliy biznes sub’yektlarining raqobatbardoshligini oshirish strategiyasini tasdiqlash haqida. — Toshkent, 2023.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 10-yanvardagi PQ-410-sonli Qarori. Innovatsion rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash va xalqaro standartlarga mos boshqaruv tizimlarini joriy etish bo‘yicha chora-tadbirlar. — Toshkent, 2024.
5. Porter, M.E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. — New York: Free Press, 1985. — 557 b.
6. Bartlett, C.A., Ghoshal, S. Managing Across Borders: The Transnational Solution. — Boston: Harvard Business School Press, 1989. — 378 b.
7. McKinsey & Company. The State of Fashion 2024: Resilience in a Changing World. — McKinsey & Company, 2024. — URL: https://www.mckinsey.com/industries/retail/our-insights/the-state-of-fashion-2024 (2025-yil 24-avgustda ko‘rilgan).
8. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). World Investment Report 2023. — Geneva: UNCTAD, 2023. — 180 b.